

Prof. dr. Enes Pelidija

Filozofski fakultet

Sarajevo

SJEĆANJE NA PRIJATELJA I UČITELJA – AKADEMIKA AVDU SUĆESKU

Među ljudima koji su me svojim djelima zadužili za cio život, akademik prof. dr. Avdo Sućeska zauzima jedno od prvih mjesta. Još kao student na Odsjeku za historiju Filozofskog fakulteta u Sarajevu čitao sam više do tada objavljenih radova akademika Sućeske u stručnim časopisima kao što su: *Godišnjak Društva istoričara Bosne i Hercegovine*, *Prilozi za orijentalnu filologiju*, kao i njegovo najvrednije djelo „*Ajani – prilog izučavanju lokalne vlasti u našim zemljama za vrijeme Turaka*“.¹ Već tada svojim naučnim pristupom, kao i lahkoćom napisanog, privukli su mi pažnju radovi poznatog osmaniste. Kao i o mnogim drugim istaknutim historičarima, čije radove sam čitao, a lično ih nisam poznao, vrlo često sam razmišljao o njima kao ličnostima. Profesora Sućesku sam zamišljao kao dobro stariju ćutljivu osobu, povučenu u sebe i vrlo tešku za komunikaciju. U to vrijeme nisam imao sreću da ga neposredno upoznam. Do toga dolazi tek poslije diplomiranja, kada sam kao asistent za osmanski period počeo raditi u Institutu za istoriju u Sarajevu od septembra 1974. godine.

Već prvih radnih dana na Institutu, sprijateljio sam se sa dr. Rasimom Huremom. On je bio veliki prijatelj sa profesorom Sućeskom. Često su kontaktirali. Jednog dana kod dr Hurema zatekao sam do tada nepoznatu osobu. Tada me je Rasim upoznao sa prof. dr. Sućeskom. U tom prvom kontaktu sa profesorom, bio sam iznenađen. Umjesto starijeg, namrštenog i povučenog čovjeka, kako sam ga zamišljao, nalazio sam se pred relativno mladom, vedrom, nasmijanom i razgovorljivom ličnosti koja jasno i zvonkim glasom govori. Prva pitanja koja mi je uputio bila su – odakle sam i šta trenutno radim? Pošto sam kazao da sam iz Pljevalja, pitao me za više prijatelja koje je poznao iz ovog grada. Istovremeno mi je održao „kratki čas historije“ rodnog mjesta. Sve je to proticalo u jednom prijatnom i interesantnom razgovoru. Kada sam mu kazao da se upravo tih dana pripremam za prijemni ispit na postdiplomskom

¹ Naučno društvo SR Bosne i Hercegovine, Djela, knjiga XXII, Odjeljenje istorijsko-filoloških nauka, Sarajevo, 1965. godine, str. 278.

studiju Filozofskog fakulteta u Beogradu, te da trenutno čitam „*Historiju naroda Jugoslavije I*“² i „*Historiju naroda Jugoslavije II*“³, odmah mi je savjetovao da što prije pročitam još nekoliko knjiga i članaka. Tom prilikom mi je rekao da kada pročitam preporučeno, da dođem kod njega na Pravni fakultet i porazgovaramo. U tom trenutku bio sam zbunjen sa svim što mi se dešavalo. Ipak, tu moju sramežljivost nisam pokazao u onoj mjeri, kako je objektivno bilo. Profesoru sam se zahvalio i kazao da ću nastojati što prije doći. Poslije nekoliko dana dr. Hurem mi je rekao da ga je „Avdo“, kako su se po imenu međusobno oslovljavali, zvao i pitao kada ću mu doći na razgovor. To me je još više natjeralo da preporučeno pročitam u što kraćem vremenu. Tada sam mu se javio. Mislio sam da će mi reći da dođem za dan-dva ili možda sljedeće nedjelje. I ovoga puta sam se iznenadio. Profesor Sućeska, iako je uvijek imao više obaveza, kazao mi je da dođem za dva sata u njegov kabinet. O tome sam obavijestio dr. Hurema. Kako su njih dvojica iz istog mjesta (Rogatica) i poznavali se duže vrijeme, to mi je Rasim kazao da sa profesorom, kako sam akademika Sućesku do kraja života tako zvao, kazao da uvijek budem tačan i držim se dogovora.

Sa velikim uzbuđenjem došao sam do profesorovog kabineta. Tiho sam pokucao na vrata i ušao. Bio je to prvi neposredni kontakt, kakvih je u narednim godinama i decenijama bilo bezbroj. I ovoga puta profesor me dočekao veselo. Prvo pitanje bilo mu je: „*Jesi li pročitao one knjige koje sam ti preporučio?*“ Na moj potvrdan odgovor upitao me šta mislim o pročitanoj. Kada sam stidljivo za neke napisane historijske događaje pokazao izvjesnu dozu kritičnosti, govoreći više „*uvijeno*“, sa zebnjom da ću naići na profesorovu negativnu reakciju, čekalo me je novo iznenađenje. Ovoga puta profesor Sućeska kazao mi je da mu je drago da sam u relativno kratkom vremenu pročitao sve što je u prethodnom razgovoru preporučio, te da ne trebam prepričavati pročitano, nego da to, kao i sve drugo pažljivo, studiozno čitam, ako želim da se, kako je govorio, „*bavim ozbiljnom naukom*“. Tako je počelo moje višedecenijsko poznanstvo, učenje, prijateljstvo i druženje sa profesorom.

Neposredno iza ovog razgovora, profesor Sućeska mi je preporučio da u narednih nekoliko dana pročitam više članaka koji se odnose na osmanski period tadašnje SFRJ. Ovoga puta bio je još precizniji. Rekao mi je da dođem kod njega za pet dana. U tom trenutku sam se zabrinuo. Nije mi bilo teško pronaći časopise u kojima su članci objavljeni, koliko vrijeme kako ću stići sve navedeno pročitati. Odmah sam iz profesorovog kabineta otišao na Filo-

2 Beograd, 1954. godine, str. 818.

3 Zagreb, MCMLIX, str. 1421.

zofski fakultet. U biblioteci Odsjeka za historiju, gdje sam donedavno kao demonstrator bio angažiran, obratio sam se za pomoć bibliotekaru Fejzullah-ef. Hadžibajriću. Bez problema našao sam sve časopise sa radovima koje sam trebao pročitati. Moja sumnja da neću na vrijeme pročitati radove koje mi je profesor Sućeska preporučio, pokazala se suvišnom. Dan prije nego što smo se dogovorili već sam ih pročitao. Preostalo vrijeme koristio sam da se vratim na neka mjesta u tim radovima za koje sam mislio da ih treba ponovo pročitati. Poslije telefonskog poziva, ponovo sam došao profesoru. Ovoga puta razgovor je bio duži i detaljniji. Pri kraju razgovora kazao mi je da ne treba da se plašim prijemnog ispita i da mirno mogu ići u Beograd. Posljednja rečenica u ovom susretu bila mu je: „*Ovo je tvoja nova životna etapa. Ideš u novu veliku sredinu. Ako želiš da te kolege vremenom ozbiljno slušaju, moraš pet puta više raditi od prosječnog. A da bi te cijenile, duplo više...*“ Potpuno zbunjen ovakvim savjetom, profesora sam upitao: „*A kako ću to postići?*“. Bez imalo razmišljanja dobio sam kratak i jasan odgovor kojeg nikada neću zaboraviti, a glasi: „*Radi!*“. Bila je ovo prva profesorova lekcija koju sam zapamtio i prihvatio za cio život.

Sljedeća lekcija koju sam od profesora naučio bilo je da ne pišem opširno. Neposredno iza položenog prijemnog ispita, kojeg su bez obzira na prosjek ocjena u to vrijeme polagali svi kandidati za postdiplomski studij Filozofskog fakulteta u Beogradu, pročitao sam knjigu Ešrefa Kovačevića, *Granice Bosanskog pašaluka prema Austriji i Mletačkoj republici po odredbama Karlovačkog mira*.⁴ Kada sam profesoru kazao da sam pročitao navedenu knjigu, rekao mi je da napišem prikaz. Sav sretan i zadovoljan, za nekoliko dana napisao sam prikaz spomenute knjige na punih 10 strana. Kako sam se kao student bavio i novinarstvom, pišući i objavljujući članke u lokalnom listu „*Pljevaljske novine*“, „*Preporod – islamske informativne novine*“ iz Sarajeva, te drugim listovima, među kojima i u „*Oslobođenju*“, kao dopisnik iz Crne Gore, to sam mislio da imam određeno iskustvo u pisanju. Zato sam se nadao da će me profesor pohvaliti za napisano. Bio sam više nego iznenađen, kada sam napisani prikaz dao profesoru Sućeski. Prva njegova reakcija bila je: „*Na koliko si strana ovo napisao?*“. Kada sam mu sav ponosan kazao da je prikaz napisan na deset strana, i ne pogledavši ga, vratio mi je uz napomenu: „*Skra-ti, previše je!*“ Iznenadio me je profesorov odgovor. Bio sam zbunjen, kao i prilikom prvog susreta. Pitao sam ga zašto ne pročita i ukaže mi na propuste. Ponovo je odgovorio: „*Prikazi se ne pišu na toliko strana.*“ Sada sam bio pomalo i uvrijeđen. No, nemajući kuda, poslije kraćeg razgovora o drugim temama, otišao sam iz profesorovog kabineta nezadovoljan.

4 „Svjatlost“, Izdavačko preduzeće, Sarajevo, 1973. godine, str. 325.

Ponovo sam pokušao da popravim i skratim prikaz. Poslije dva-tri dana čitanja i skraćivanja teksta, napisano sam sveo na nešto više od sedam strana. Upravo kada sam htio da se javim profesoru i kažem da sam skratio tekst, telefonom me pozvao dr. Hurem i rekao da je kod njega „Avdo“ i da dođem. Ovoga puta sa zebnjom otišao sam u radnu sobu dr. Rasima Hurema. Čim sam ušao, profesor ne pozdravljajući me obratio mi se sa riječima „*Jesi li napisao kako treba?*“. Pokazao sam mu i ovu drugu verziju. Odmahnuo je glavom i rekao da prikaz ne treba biti napisan na više od tri-četiri stranice. Šutio sam. Kao iskusni pedagog osjetio je moje nezadovoljstvo i nelagodu. Da me ohrabri, kazao je: „*Možeš ti to. Samo se više potrudi.*?“ Zahvalio sam se i otišao, ostavljajući dvojicu prijatelja da nastave razgovor koji sam im prekinuo. Ponovo sam poslije tri-četiri dana nazvao profesora Sućesku i kazao da sam napisani tekst skratio na četiri i po stranice. Rekao mi je da je toga dana zauzet i da kod njega dođem narednog dana. Tako sam i postupio. Po prvi put uzeo je da pročitati napisano. Na više mjesta križao je pojedine riječi, pa i čitave rečenice. Poslije završenog čitanja i popravke kazao mi je da sve to prekucam i ponovo mu donesem. Već sutradan u zakazano vrijeme ponovo sam bio u profesorovom kabinetu. Kao i dan prije, uzeo je popravljeni prikaz. Pažljivo ga je pročitao i sa manjim ispravkama i korekcijom rekao da napisano mogu predati redakciji *Priloga za istoriju*. Prikaz je prihvaćen i štampan u spomenutom časopisu.⁵ Bila je ovo druga lekcija koju sam naučio od akademika Avde Sućeske.

U narednom periodu, sve druge napisane i objavljene radove i knjige, profesor mi je redovno čitao iako često nije bio recenzent. Svaki put mi je davao najbolje stručne savjete, primjedbe i sugestije. Skoro uvijek bih sve, ili najveći dio primjedbi prihvatio i bio zahvalan. No, bilo je slučajeva kada bih rekao da neku primjedbu ili sugestiju nisam prihvatio. U tom trenutku smatrao sam da sam u pravu. Tada bi obično kazao: „*Radi ako misliš da je po tvome tako.*“ Nikad se iza ovakvih razgovora nije ljuto, niti je naše prijateljstvo bilo umanjeno. Znao bi ponekad poslije toga kazati: „*Pa nije ti ono bilo loše*“. U drugoj situaciji bi kazao: „*Vidiš da sam bio u pravu.*“ Bili su to iskreni razgovori puni razumijevanja i prijateljstva, a sa moje strane i neprekidno učenje od cijenjenog profesora.

Kada je prof. dr. Avdo Sućeska od IP „Veselin Masleša“ dobio ponudu da za štampu priredi „*Izabrana djela Hamdije Kreševljakovića*“ u četiri knjige, ponudio mi je da to radimo zajedno. U međuvremenu sam na Filozofskom fakultetu u Beogradu odbranio doktorsku disertaciju (1986). U naredne dvije

5 *Prilozi instituta za istoriju*, Sarajevo, godina XII, broj 10/2, Sarajevo 1974. godine, str. 391–393.

godine, uz vrlo korisne primjedbe i sugestije akademika Radovana Samardžića koji mi je bio mentor, kao i primjedbi članova Komisije pred kojima sam branio doktorat (prof. dr. Dragoljub R. Živojinović i akademik Milan Vasić), pripremao sam odbranjeni doktorat da objavim kao knjigu. Za sve to vrijeme profesor Sućeska je pratio kako radim i dokle sam došao. Zajedno sa mentorom akademikom Samardžićem bio mi je recenzent knjige „*Bosanski ejalet od Karlovačkog do Beogradskog mira (1699-1718)*“. Upravo u vrijeme profesorove ponude da radim na „*Izabranim djelima*“, navedena disertacija je u izdanju biblioteke „*Kulturno nasljeđe*“ IP „Veselin Masleša“ objavljena kao knjiga.⁶

Po onome kako sam do tada radio, vjerovatno je profesor Sućeka i procijenio da bi me mogao angažirati na ovom izuzetno značajnom, stručnom i odgovornom poslu. Dobivena ponuda, iako sam znao da je to veliki posao, obradovala me. Bila je to za mene velika čast. Shvatio sam da je to indirektno profesorovo priznanje na onome što sam do tada radio i uradio. U to vrijeme iza nas je bilo zajedničko druženje i sa moje strane učenje od profesora skoro punih 15 godina. Kako sam završio pripremanje svoje knjige za štampu, to sam se u potpunosti predao preuzetom poslu. U naredne dvije godine skoro sam svakodnevno u vezi ovog posla bio u kontaktu sa profesorom. Upravo tada sam na najbolji način učio i ovaj dio historijskog „zanata“. Posebno mi je to bilo korisno, jer sam radio na djelu jednog od najvećih i najznačajnijih bosanskohercegovačkih i južnoslavenskih historičara, kakav je bio akademik Hamdija Kreševljaković. Sa ove vremenske distance mogu kazati da sam tek tada najvećim dijelom zaokružio svoje učenje. To iskustvo je dragocjeno i prati me do današnjeg vremena. Bila je to treća po redu lekcija koju sam naučio, zahvaljujući akademiku Avdi Sućeski.

Ne malu korist imao sam idući sa prof. dr. Avdom Sućeskom na više domaćih i međunarodnih skupova. Posebno će mi u sjećanju ostati odlazak na IX Kongres Saveza historičara Jugoslavije koji je održan u Prištini od 27. do 30. septembra 1987. godine, na Međunarodni skup osmanista koji je održan u septembru 1985. godine u Istanbulu i na Međunarodni znanstveni skup „*Vojne krajine na tlu Jugoslavije 1699-1881. godine*“ koji je održan u Zagrebu 15. i 16. 11. 1989. godine. Zahvaljujući profesoru, na svim ovim skupovima upoznao sam veliki broj historičara, kako sa prostora tadašnje SFRJ, tako i drugih brojnih evropskih i vanevropskih zemalja. Ta poznanstva sa kolegama, posebno iz Republike Turske, bila su mi višestruko korisna. Najveću zaslugu za to dugujem profesoru. Nove lekcije učenja nastavljene su sve do smrti poštovanog i cijenjenog profesora 21. 12. 2001. godine.

⁶ Sarajevo, 1989. godine, str. 300.

Imajući u vidu sve navedeno, posebno veliki naučni opus, pedagoški rad i lični doprinos u mnogim prilikama kada je u pitanju Bosna i Hercegovina kojoj je posvetio cio život, veliki je propust da akademiku Avdu Sućeski i poslije deset godina od napuštanja ovog svijeta nije u Sarajevu ili nekoj drugoj sredini po njegovom imenu nazvana neka ulica ili obrazovno-kulturna institucija. Također je došlo vrijeme da kao i mnogim drugim velikim naučnicima koji su iza sebe ostavili vrijedna djela ANU BiH, Pravni fakultet u Sarajevu ili Orijentalni institut u Sarajevu prirede za štampu izabrana djela. To bi bio dug prema velikom čovjeku, rodoljubu, pedagogu i cijenjenom naučniku koji je i bez toga sa svojim studijama i radovima prisutan u historijskoj nauci i čiji naučni radovi se svakodnevno citiraju.